

หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการ
สร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

An Analytical Study of Buddhist Principles in the Development
of Children of Child Health Promotion Demonstration Unit,
Faculty of Nursing, Chiang Mai University

ศรีเพ็ญ สิงห์แก้ว

Sripen Singkaew

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมพัฒนาการของบุตรในพระพุทธศาสนา 2. เพื่อศึกษาบทบาทการส่งเสริมพัฒนาการบุตร 3. เพื่อวิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตร ในหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 เบญจศีล 5 และทศ 6 บทบาทการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ให้บุตรมีพัฒนาการ 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านอารมณ์ 3. ด้านสังคม 4. ด้านสติปัญญา นำไปสู่พัฒนาการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี อีกทั้งปลูกฝังให้มีคุณธรรม จริยธรรมเพื่อเป็นรากฐานในการใช้ชีวิตอย่างมั่นคงและมีความสุข วิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตร พบว่า หลักฆราวาสธรรม 4 ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย พรหมวิหาร 4 ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคหวัตถุ 4 และศีล 5 ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม และไตรสิกขา 3 ส่งเสริมพัฒนาการสติปัญญา สรุปได้ว่า พุทธธรรมเหล่านี้สามารถนำมาส่งเสริมพัฒนาการของบุตรได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

Abstract

Research Buddhism for promoting the development of children of the demonstration unit for the promotion of children's health. Faculty of Nurse Chiang Mai University Qualitative Research, There are 3 objectives: 1. To study Buddhist principles in promoting the development of children in Buddhism. 2. To study the role of child development. 3. To analyze the application of Buddhist principles to promote the development of children. In the Demonstration of Child Health Faculty of Nurse Chiang Mai University The results of study were : The Buddhist Principles used to promote child development are Ti-sikkhā 3, Brahmavihāra 4, Sangahavatthu 4, Pañca-sila 5, and Disā 6. The role of child development promotion of children's health demonstration unit. Faculty of Nurse Chiang Mai University There are activities. The principles of Buddhism apply to the development of four children. 1. body 2. emotional 3. social 4. Intellect Lead to the development of a good role model. And instill a moral. Ethics to be the foundation for a stable and happy life. Analyze the implementation of Buddhist principles for promoting the development of children. Gharavasa-Dhamma 4 Promote physical development The child is growing up by age. Brahmavihāra 4 Promote emotional development. Children have moody Good heart Have mercy. Sangahavatthu 4 and Pañca-sila 5 to Promote social development. Children can help themselves and live together in society. Correctly. And the Three Sisters 3 Promote the development of intelligence. Can distinguish what is right in the action. It can be concluded that these doctrines can promote the development of children.

Keywords: Buddhist Principles; Development

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนคนไทยนับถือเป็นส่วนมาก เป็นศาสนาที่มีหลักการ มีกระบวนการพัฒนามนุษย์ได้ปรากฏไว้ในพระไตรปิฎกว่า ธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่ปฏิสนธิจนเจริญเติบโตในครรภ์มารดาถึงคลอดออกมา เป็นสภาวะรวมของขั้น 5 หรือรูปกับนามพระพุทธศาสนามีหลักการในการพัฒนามนุษย์โดยลักษณะบูรณาการ คือ ต้องได้

รับการหล่อเลี้ยงบำรุง และส่งเสริมทั้งกายใจ พร้อมกันอย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงต้องได้มีการกระตุ้น ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา พระพุทธศาสนายังเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวดังที่ได้ปรากฏในหลักธรรมว่าด้วย ทิศ 6 เน้นความสัมพันธ์หน้าที่แนวปฏิบัติและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลในครอบครัว

พระพรหมมงคลจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวว่า เด็กคือรากฐานของชาติบ้านเมือง ถ้ามารดาบิดาให้การอบรมแก่บุตรลูกทาง บุตรก็จะเป็นคนดี โตขึ้นจะทำงานเป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง บิดามารดาที่ขาดการศึกษาธรรมะไม่มีความรู้ในการสั่งสอนบุตร มักจะตามใจบุตรของตนมากเกินไป เวลาลูกทำอะไรผิดก็ไม่ได้กล่าวตักเตือน จึงเป็นเด็กที่เสียคนได้ง่าย ความรักของบิดามารดาที่มีต่อบุตรถ้ามากในทางที่เสียหายก็จะทำให้เสียหาย จึงควรที่จะคิด พิจารณาใช้ปัญญา ในการไตร่ตรองรักบุตรให้พอดี บุตรก็จะเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยประเทศชาติให้ก้าวหน้า (พระพรหมมงคลจารย์, 2550)

ดังนั้นมารดาบิดาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับบุตร เป็นผู้ให้ชีวิต ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้การอบรมสั่งสอน เลี้ยงดู ให้การศึกษา ให้มีพัฒนาการที่ดี สมวัย และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตร เพราะบุตรเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เป็นที่รัก เป็นความหวังของมารดาบิดาและเป็นอนาคตที่สำคัญของชาติ และยังเป็นวัยแห่งการวางรากฐานของชีวิตที่มีคุณภาพ เด็กจึงควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน พระพุทธองค์ตรัสว่าบุตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 165: 51) คือ “เด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ” ถ้าหากไม่มีเด็กมารับสืบทอด มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ได้ เด็กเป็นผู้รับภาระต่อจากผู้ใหญ่ เมื่อเติบโตในอนาคตจะต้องได้รับการทั้งในครอบครัวและในสังคม (พุทธศาสนิก, 2527) ที่กล่าวว่า เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า เด็กจึงเป็นความหวังของบิดามารดาและเป็นความหวังของสังคม เด็กเป็นผู้ยั้งความยินดีปรีดาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใหญ่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 13: 261) บิดามารดาเมื่อเห็นบุตรยิ้มแย้มแจ่มใส มีจิตใจที่เบิกบาน ก็พลอยมีความสุขไปด้วย เพราะผู้ที่เป้นบิดามารดาที่หวังให้บุตรได้รับและมีความสุข และการที่บิดามารดาได้กอดสัมผัส ได้เล่นหยอกล้อพูดคุยกับบุตร บิดามารดาก็เกิดความสุข บุตรเป็นผู้ทำให้บิดามารดาเข้าถึงธรรมได้ พระพุทธศาสนาได้กล่าวยกย่องบุตรที่มีความประพฤติทางกาย วาจา และใจ สูงกว่าบิดามารดาว่าเป็น อภิชาตบุตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 252: 257) เป็นการตอบแทนบุญคุณที่สูงสุดและมีค่ามากกว่าการตอบแทนใดๆ ที่บุตรจะกระทำต่อบิดามารดาจากการที่ทำให้บิดามารดาเข้าถึงธรรม

จากการที่ได้กล่าวมานี้ เห็นว่า บิดามารดาจึงต้องเอาใจใส่ดูแลเด็กทั้งทางร่างกาย และจิตใจ เพราะบุตรยังเล็กจึงไม่อาจที่จะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง และในการพัฒนาเด็กผู้ใหญ่จะต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดง

ธรรมชาติของเด็กไว้ใน มหามาลunkyวาทสูตร มัชฌิมปิณณาสก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 154: 124) ฉบับหลวง 2525) ว่า เด็กเป็นผู้ไร้เดียงสา ไม่มีแม้ความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด มีเพียงแต่อนุสัยคือกิเลสที่ฝังลึกอยู่ในสันดาน ดังตัวอย่างที่ว่า “ดูกรนาย ช่างไม้ เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้จะรู้ว่ากาย ดังนี้ ก็ยังไม่มี ที่ไหนจักทำกรรมชั่วด้วย กายได้เล่า นอกจากจะมีเพียงอาการดิ้นรน เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้จะรู้ว่า วาจา ดังนี้ ก็ยังไม่มี ที่ไหนจักกล่าววาจาชั่วได้เล่า นอกจากจะมีเพียงการร้องไห้ เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้จะรู้ว่า ความดำริ ดังนี้ ก็ยังไม่มี ที่ไหนจักดำริชั่วได้เล่า นอกจากจะมีเพียงการร้องไห้ และหัวเราะ เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้จะรู้ว่าอาชีวะ ดังนี้ ก็ยังไม่มี ที่ไหนจักเลี้ยงชีพชั่วได้เล่า นอกจากมีน้ำนมของมารดา” พระพุทธองค์ชี้ให้เห็นธรรมชาติของเด็กตอนแรกเกิด ยังเป็นผู้บริสุทธิ์เหมือนผ้าขาวแต่ในความบริสุทธิ์เพราะความไร้เดียงสานั้น เด็กทุกคนมีอนุสัย เป็นพื้นฐานติดตัวมา เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ใหญ่ควรเข้าใจธรรมชาติของเด็ก พฤติกรรมของเด็กทั้ง ด้านบวกและด้านลบเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ การเข้าใจและการให้ออกาสเด็กได้ฝึกฝนตนเองจึง เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่จะต้องตระหนัก ธรรมชาติของเด็กนอกจากมีอนุสัยและความไร้เดียงสาแล้ว พระพุทธศาสนายังกล่าวถึงธรรมชาติของเด็กในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ซึ่งมีศักยภาพ ในการฝึกฝนพัฒนาตนเองได้เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ เมื่อเขามีกาย วาจา และใจที่ติงาม ก็ย่อม ประเสริฐได้เพราะวัยไม่ใช่เป็นเกณฑ์สำคัญในการทำความคิด ถ้าแม่เด็กมีปัญญาก็เป็นผู้ใหญ่ ได้ ความประเสริฐย่อมเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าผู้ใหญ่ไม่มีศีลมีธรรม ก็ถือว่าต่ำทรามกว่าเด็กที่มีธรรม

เด็กจึงต้องได้รับการฝึกฝนอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ ถือเป็นการกิจของบิดามารดา และผู้ใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้การเลี้ยงดูเอาใจใส่ทั้ง ด้านร่างกาย ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา ที่ถูกต้องเหมาะสม มีพัฒนาการ ที่ดี เต็มที่เป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีคุณภาพในการสร้างสรรค์สังคมและประเทศชาติต่อไป พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงฐานะหรือบทบาทของมารดาบิดาไว้ในพรหมสูตร (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 63: 107) ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นพระพรหมของบุตร เพราะมารดาบิดามีความประพฤติดีเช่นกับพระพรหม เพราะมีพรหมวิหาร 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้แบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคความรู้สึกรู้ได้แก่ เมตตา กรุณา และมุติตา เป็นความรู้สึกที่บิดามารดาแสดงต่อบุตร เช่น มีความรัก ความอบอุ่น เป็นคนอ่อนโยน ละมุนละไม มีความสุข และภาคปัญญา ได้แก่ อุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมที่สร้างความสมดุล ไม่ให้บิดามารดา แสดงออกแต่เพียงด้านความรู้สึกต่อบุตรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องแสดงออกทางด้านปัญญา เขาจะต้องดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยบิดามารดาตลอดไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

2. ชื่อว่า “บุรพาจารย์” เพราะเป็นอาจารย์เป็นครูคนแรกที่คอยอบรมสั่งสอน ชี้นำบุตรก่อนบุคคลอื่น ให้เรียนรู้การนั่ง ยืน เดิน นอน กิน พุด สอนให้รู้จักอะไรควรไม่ควร ตลอดจนให้ความรู้และคุณธรรมจริยธรรมจวบจนเติบโตใหญ่

3. ชื่อว่า “บุรพเทพ” เพราะบิดามารดาไม่ใส่ใจในความประพฤติส่วนเสียของ บุตร มุ่งแต่จะให้บุตรเกิดความดีความเจริญ บิดามารดาคิดแต่จะเกื้อกูลนำประโยชน์ให้

4. ชื่อว่า “อาหุไนยบุคคล” เพราะเป็นบุคคลที่ควรบูชา เป็นผู้ควรแก่ปฏิการคุณที่บุตรควรพึง ทำตอบแทนเอาใจใส่เลี้ยงดู สมควรที่บุตรจะปรนนิบัติต่อท่านด้วยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม มารดา บิดายังเปรียบเสมือนเป็นทิศเบื้องหน้า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 267: 212-213) ถ้ามารดาบิดาเป็นผู้ไม่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีมาปฏิบัติในการให้บุตรเกิดและในการเลี้ยงดู มารดาบิดาจึงเป็นข้าศึก ศัตรูเบื้องหน้าก่อนกว่าข้าศึกศัตรูใดๆ แต่ถ้ามารดาบิดามีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีมาปฏิบัติในการให้บุตรเกิดและในการเลี้ยงดู มารดาบิดาก็เป็นมิตรไมตรีก่อน กว่ามิตรไมตรีของคนในสังคมในโลก

เด็กจึงต้องได้รับการฝึกฝนอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ ถือเป็นภารกิจของบิดามารดา และผู้ใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ให้การเลี้ยงดูเอาใจใส่ทุก ด้าน เช่น ด้านร่างกาย ต้องได้รับสารอาหารที่พอเพียงต่อการเจริญเติบโต มีการพัฒนาทักษะ ทางกายและการเคลื่อนไหวเพื่อให้มีผลกำลังเพิ่มขึ้นและส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาสติปัญญา และความสามารถรู้คิด ด้านอารมณ์และจิตใจ ความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็กขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก กับบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดู หากได้รับการตอบสนองทาง อารมณ์เป็นอย่างดี เด็กก็จะสามารถพัฒนาบุคลิกภาพที่มั่นคง และสามารถพึ่งตนเองได้ ด้าน สังคม มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารและสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น พัฒนาจากการพึ่งพาบิดา มารดาสู่การพึ่งตนเอง ด้านสติปัญญา มีความต้องการการเคลื่อนไหวและประสาทสัมผัสเพื่อ เสริมสร้างและเกิดพัฒนาการที่เป็นไปตามธรรมชาติ แล้วค่อยเรียนรู้ส่วนที่เป็นนามธรรม การ รู้จักใช้เหตุผล ระยะปฐมวัย (0-5 ปี) เป็นช่วงเวลาของการวางรากฐานทางการศึกษาและการ เรียนรู้อย่างแท้จริง และเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเป็นช่วงของการพัฒนาการรู้คิด เข้าใจตนเองและผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ของตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างสันติสุข

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาลักษณะพฤติกรรมเพื่อการพัฒนาการบุตร ในหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาส่งเสริมพัฒนาการบุตรของ หน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แบ่ง

ขอบเขตการศึกษาวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมพัฒนาการของบุตร
- ศึกษาบทบาทการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพ

เด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- วิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร หมายถึง บุคลากรที่ทำหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 13 คน ประกอบด้วย

1. หัวหน้าหน่วยสาธิตฯ	จำนวน 1 ท่าน
2. พยาบาล	จำนวน 1 ท่าน
3. นักโภชนาการ	จำนวน 1 ท่าน
4. ครูพี่เลี้ยง	จำนวน 5 ท่าน ดังนี้
- ครูพี่เลี้ยงที่ดูแลเด็กอายุ 3-10 เดือน	จำนวน 1 ท่าน
- ครูพี่เลี้ยงที่ดูแลเด็กอายุ 11 เดือน – 1 ปี 7 เดือน	จำนวน 2 ท่าน
- ครูพี่เลี้ยงที่ดูแลเด็กอายุ 1 ปี 8 เดือน – 3 ปี	จำนวน 2 ท่าน
5. มารดาบิดา	จำนวน 5 ครอบครัว ดังนี้
- มารดาหรือบิดาของเด็กอายุ 3-10 เดือน	จำนวน 1 ครอบครัว
- มารดาหรือบิดาของเด็กอายุ 11 เดือน – 1 ปี 7 เดือน	จำนวน 2 ครอบครัว
- มารดาหรือบิดาของเด็กอายุ 1 ปี 8 เดือน – 3 ปี	จำนวน 2 ครอบครัว

3. ขอบเขตด้านเวลา

1 ปี (สิงหาคม 2558-สิงหาคม 2559)

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม มีวิธีการดำเนินการและมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรโดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. 2525 รวมถึงคัมภีร์อรรถกถา ที่เกี่ยวข้อง

2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือส่วนที่เป็นงานวิทยานิพนธ์ทั่วไป รวมทั้งเอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ศึกษาวิจัยนี้

3. จัดทำเอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรให้กับกลุ่มประชากร ผู้เกี่ยวข้อง ก่อนการสัมภาษณ์

4. สร้างแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

5. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

6. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมพัฒนาการของบุตรในพระพุทธศาสนา

หลักพุทธธรรมนำมาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการบุตร ให้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้เป็นปกติเหมาะสมตามวัย ทำให้เด็กรู้จักเห็นอกเห็นใจไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ผู้อื่น และประเทศชาติ การนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ของบิดามารดาและผู้ดูแลเด็ก การปลูกฝังให้บุตรมีคุณธรรมจริยธรรม จึงเป็นรากฐานสำคัญของชีวิต จะทำให้บุตรกระทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

หลักพุทธธรรมที่นำมาปลูกฝังส่งเสริมพัฒนาการให้บุตร ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ได้แก่ ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฌราวาสธรรม 4 เบญจศีล เบญจธรรม ทิศ 6

2. บทบาทการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสวัสดิการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

หน่วยสวัสดิการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆประกอบด้วย 1) ส่งเสริมให้เด็กมีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่ดี สมวัย 2. ส่งเสริมให้เด็กมีมนุษยสัมพันธ์กับการใช้ชีวิต 3. ส่งเสริมการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา 4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดูแลบุตรของมารดาบิดา 5. ส่งเสริมด้านกายภาพและการพัฒนาวิชาการ 6. การวิจัยการดูแลเด็กวัยทารกและหัดเดิน

กิจกรรมทั้ง 6 นี้ จะส่งเสริมกระตุ้นให้บุตรมีพัฒนาการ 5 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีการวางแผน คัดกรอง กระตุ้นส่งเสริมบุตรที่มีพัฒนาการล่าช้า พร้อมทั้งติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินการในการดูแลเด็ก(บุตร) เป็นไปอย่าง

สะดวกต่อการช่วยเหลือให้บุตรมีพัฒนาการไปในทางที่ดี ได้มีการส่งเสริมพัฒนาการบุตรโดยใช้คู่มือ DSI ได้แก่ 1) ด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ การเคลื่อนไหวร่างกาย 3) ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา 4) ด้านการเข้าใจภาษา 5) ด้านการใช้ภาษา และ 6) ด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองและสังคม ให้บุตรมีพัฒนาการที่สมวัยให้การดูแลเวลาบุตรไม่สบาย มีภาวะของร่างกายไม่ปกติ ดูแลให้บุตรได้รับอาหารตามวัยอย่างเหมาะสม ถูกต้อง อาหารที่จัดให้เด็กต้องสะอาด ปลอดภัย ไม่เกิดอันตรายกับบุตร เพื่อให้บุตรมีภาวะโภชนาการที่สมวัยและนำไปสู่พัฒนาการด้านต่างๆ ที่ดีด้วย ดูแลเรื่องการเจริญเติบโตและความสุขสบายของร่างกาย โดยการป้อนข้าว นม น้ำ การนอนหลับพักผ่อนมีการเปิดเพลง Classic ให้ฟังเป็นประจำให้เหมาะสมตามเวลา เพราะเพลงแต่ละเพลงมีจังหวะที่แตกต่างกันในการกระตุ้นพัฒนาการของบุตร เช่น กระตุ้นในเคลื่อนไหวร่างกาย กระตุ้นการรับประทานอาหาร ให้นอนหลับ และให้มีสมาธิจดจ่อกับกิจกรรมที่ทำให้เพียงพอต่อความต้องการของบุตร และดูแลความสะอาดส่วนต่างๆ ของร่างกายให้มีความสุข ความอบอุ่นทั้งกายและใจ มีการพูดคุย อธิบายให้บุตรได้เข้าใจเหตุและผล อีกทั้งมีการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีกับบุตร เช่น สวดมนต์ไหว้พระ ไม่ช้องเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด และที่สำคัญมีเวลาเล่นกับบุตร ฝึกให้บุตรได้ทำด้วยอะไรด้วยตนเอง ส่งเสริมในด้านการให้ การแบ่งปัน เริ่มจากการให้คนในครอบครัวก่อน กับเพื่อน กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น คนขอทาน คนพิการ หรือการให้อาหารแก่สัตว์เลี้ยง รู้จักการยินดี ชื่นชมกับการกระทำดีของผู้อื่น เริ่มจากคนใกล้ตัวของบุตรหรือตัวบุตรเอง เวลาใครทำดีมีการพูดคุยยกย่องชมเชยให้บุตรได้เห็น ได้ยิน เด็กก็จะซึมซับการมีน้ำใจ ถ้าเป็นตัวบุตรต้องได้รับทั้งคำพูดน้ำเสียงที่แสดงถึงความยินดี และที่สำคัญการสัมผัสร่างกายเด็กจะรับรู้ถึงการทำความดีที่ได้รับสิ่งที่ดี การให้รู้จักเหตุและผลในเหตุการณ์ต่างๆ ผลจากการกระทำ ฝึกให้บุตรได้รับประสบการณ์ด้านต่างๆ ด้วยตนเอง โดยจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งต้องเหมาะสมตามวัยของเด็ก กระตุ้นพัฒนาการด้วยการไม่ปิดกั้นในสิ่งที่ถูกต้อง ให้เด็กเล่นตามพัฒนาการโดยจะคอยเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด และกระตุ้นด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่เสริมพัฒนาการจากเดิม โดยการหาความรู้เพิ่มเติม โดยการอ่านหนังสือ ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต เพื่อที่จะได้จัดกิจกรรมหลากหลายบุตรจะได้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เหมาะสมตามวัย

บทบาทการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของบุตร 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านอารมณ์ 3. ด้านสังคม 4. ด้านสติปัญญา

3. บทบาทของมารดาบิดาในการนำหลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มารดาบิดามีหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูบุตร จึงต้องมีคุณสมบัติ มี

คุณความดีพร้อมประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมให้บุตรมีความเจริญเติบโตอย่างมีความสุข และเป็นคนดี คนเก่ง มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง เลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิด มารดาบิดาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมบุตร โดยนำหลักพุทธธรรม คือ ไตรสิกขา 3 ขรวาสธรรม 4 พรหมวิหาร 4 สังคหัตถ์ 4 ศีล 5 มาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการบุตร ดังนี้

1) พัฒนาการด้านร่างกาย พบว่า มารดาบิดาได้นำหลักพุทธธรรม (ขรวาสธรรม 4)

ในการส่งเสริมดูแลอบรมสั่งสอนบุตร โดยการกระทำอย่างตรงไปตรงมา แสดงออกตามความเป็นจริง พูดจริง ทำจริง ในส่วนของการดูแลร่างกายจะต้องอาศัยการสังเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ (อาภิส) เรื่องอาหาร ให้บุตรได้รับสารอาหารที่ครบถ้วน เพียงพอเหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย ตรงต่อเวลาที่ร่างกายของบุตรต้องการ ให้บุตรมีร่างกายเจริญเติบโต และการจัดกิจกรรมต่างๆในการส่งเสริมในด้านนี้ทำให้บุตร ต้องรู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ เวลาบุตรมีปฏิริยาที่ไม่เหมาะสมเวลากระตุ้นให้บุตรรับประทานเพราะบางครั้งบุตรเพื่อที่จะรับประทานและมีความอดทนในการปรุงอาหารบางครั้งสภาพร่างกายและภูมิอากาศไม่เอื้อต่อการหาวัตถุดิบ มีความเสียสละเวลาส่วนตัวในการดูแลบุตร เพื่อที่จะทำให้บุตรได้รับความรักความอบอุ่น มีความปลอดภัย มีพัฒนาการที่ดี มีการเจริญเติบโต มีน้ำหนัก ส่วนสูง ไปในทิศทางที่ดี สมส่วน เหมาะสมตามวัย ทำให้บุตรมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง สามารถเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายได้คล่องแคล่วว่องไว

2) พัฒนาการด้านอารมณ์ พบว่า มารดาบิดาได้มีการใช้หลักธรรม (พรหมวิหาร 4)

ในการส่งเสริมให้บุตรในด้านจิตใจ เป็นผู้มีจิตใจที่ดีงาม มีความซื่อสัตย์จริงใจ ไม่อิจฉาริษยาใคร มีคุณธรรม มีความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น ต่อสัตว์ มีความเสียสละ พากันไปทำบุญที่วัด

มีความอดทนต่อการทำงาน ต่อการรอคอย การอบรมสั่งสอนส่งเสริมพัฒนาการบุตร มารดาบิดาเป็นบุคคลที่สำคัญในการกระทำดูแลตั้งแต่บุตรยังเล็กเพราะการที่บุตรได้รับการสั่งสมพฤติกรรมที่ดีงามมาตั้งแต่เล็กๆ จะทำให้บุตรมีความเคยชิน จนสามารถปฏิบัติตนให้มีความสุข มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส รู้จักให้ รู้จักการแบ่งปัน สามารถควบคุมอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ไม่พึงปรารถนาได้ดี เป็นบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์ มีจิตใจที่มั่นคง เข้มแข็ง ไม่อ่อนไหวกับสิ่งที่ยั่วยุ ฝึกบุตรให้มีสมาธิที่มั่นคง สามารถข่มใจต่ออารมณ์ต่างๆที่มากกระทบ ทำให้มีจิตใจที่มั่นคง มีความเบิกบาน มีสุขภาพจิตที่ดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติสุข บุตรจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพเป็นบุคคลที่สังคมต้องการในอนาคต

3) พัฒนาการด้านสังคม พบว่า มารดาบิดาได้ส่งเสริมให้บุตรโดยใช้หลักธรรม

(สังคหวัตถุ 4) ประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ที่เกี่ยวข้องกับสังคมส่วนรวม เป็นไปเพื่อความถูกต้องไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน โดยการส่งเสริมให้บุตรมีระเบียบวินัยในการกิน การนอน การช่วยเหลือตนเองในด้านต่างๆ เช่น การรับประทานอาหารเอง การใส่เสื้อผ้า การอาบน้ำแปรงฟัน และยังคงยอส่งเสริมเรื่องกิริยามารยาท กฎระเบียบพื้นฐานของสังคม และรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองต่อสังคม มารดาบิดาต้องคอยสั่งสอนส่งเสริมบุตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ซึมซับในการทำความดี จะทำให้การปฏิบัติตนในศีลในธรรมอย่างเป็นนิสัย การปลูกฝังให้บุตรมีศีล 5 เป็นพื้นฐานชีวิต โดยเว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น เว้นจากการละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น เว้นจากการล่วงเกินของรักของหวง เว้นจากการกล่าวคำเท็จ เว้นจากการดื่มสุรายาเสพติดและของมีเมาทุกชนิด ส่งเสริมบุตรให้เป็นคนที่มีจิตใจดี อ่อนโยน เอื้อเฟื้อ แบ่งปันผู้อื่น อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ดี สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

4) พัฒนาการด้านสติปัญญา (ไตรสิกขา 3) พบว่า มารดาบิดาได้ส่งเสริมให้บุตรเข้าใจสิ่งที่เกิดเป็นเหตุเป็นผลเบื้องต้นตามวัย มีทักษะคิดความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น เห็นและรู้ เข้าใจในสิ่งไหนที่เป็นคุณและเป็นโทษ รู้จักแยกแยะถูกผิด ส่งเสริมให้บุตรคิดเป็นตามหลักของเหตุและผล สามารถคิดแก้ปัญหา ตัดสินใจอย่างถูกต้องด้วยปัญญาตามความเป็นจริง ส่งเสริมให้บุตรได้ฟัง ได้อ่าน เขียน และมีการสนทนาเพื่อให้บุตรได้รับภาษาในการสื่อสารเพราะบุตรในวัยนี้ต้องได้รับการกระตุ้น และได้ส่งเสริมให้บุตรได้เรียนรู้ในสิ่งที่ประโยชน์และละเว้นในสิ่งที่โทษ พร้อมทั้งส่งเสริมให้บุตรได้เกิดการเรียนรู้กับประสบการณ์ชีวิตจริงเพื่อที่จะได้รู้และสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางให้เกิดสติปัญญาของบุตรได้อย่างสมวัย

จากการสังเกตช่วงการสัมภาษณ์ทำให้ได้รู้ถึงการปฏิบัติและส่งเสริมของประชากรที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรในหน่วยสาธิตการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่นำหลักพุทธธรรมมาใช้ แม้จะไม่มีรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนแต่ก็ได้นำหลักธรรมมาใช้ได้ดี อาทิ นำหลักธรรม ทิศา 6 มาใช้ ได้ส่งเสริมให้บุตรได้กระทำและรู้หน้าที่ของตนเอง สอนไม่ให้บุตรทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่เหมาะสม และสนับสนุนในการทำมาดี มีประโยชน์ และให้ความรู้ทั้งทางด้านการศึกษา ให้ความรู้ในด้านการใช้ชีวิตในการพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัยมีความเห็นว่างานวิจัยเล่มนี้จะเกิดประโยชน์ต่อบิดามารดาและผู้ดูแลเด็ก ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ รวมถึงส่งเสริมให้เด็กมี

คุณธรรม จริยธรรม เพราะในสังคมปัจจุบันน่าเป็นห่วง หวังแต่ให้บุตรเป็นเด็กเก่ง ฉลาด แต่ไม่ได้คำนึงถึงความสุขความต้องการของบุตรอย่างแท้จริง และบุตรได้ซึมซับการเลี้ยงดูที่มีแต่การแข่งขันจึงทำให้เกิดการเห็นแก่ตัว มีความอิจฉากลัวที่ผู้อื่นจะได้ดีกว่าตน จึงทำให้สังคมมีแต่คนเห็นแก่ตัว ไม่มีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ช่วยเหลือกันอย่างบริสุทธิ์ใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การนำหลักธรรมมาส่งเสริมเด็กให้เป็นคนดี จะพัฒนาให้เป็นคนเก่งได้ แต่คนเก่งจะพัฒนาให้เป็นคนดีนั้นยากกว่า และผู้ใหญ่ควรรู้หลักธรรมถึงจะนำไปถ่ายทอดให้เด็กได้นำไปปฏิบัติ และผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะสำหรับผู้สนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการบุตร ดังนี้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธธรรมระหว่างบ้านกับโรงเรียน
2. ศึกษาเปรียบเทียบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของโรงเรียนในเมืองและชนบท ว่ามีความแตกต่างและเหมือนกันอย่างไร
3. ศึกษาต่อยอดหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาของเด็กโตในระดับประถมศึกษา มัธยม และ คณาจารย์ในสถานศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2550). **รักลูกให้ถูกต้อง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2527). **พ่อแม่สมบูรณ์แบบ**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546) **ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: กองทุนอริยมรรค.
- ปรียกมล เลิศตระการนันท และคณะ. (2558). **ทฤษฎีพฤติกรรมที่มีการวางแผนกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่**. พยาบาลสาร คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ว วงศ์น้อย). (2554). **แนวคิดและวิธีขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.